

Kriz Dönüşümüne Ve Adil Bir Barışa Doğru

Kevin Clements

Kriz Dönüşümüne Ve Adil Bir Barışa Doğru

Kevin Clements

Kevin Clements Ocak 1999'da International Alert'in Genel Sekreteri olarak atandı. Aynı zamanda ABD, George Mason Üniversitesi Fairfax, Virginia, Kriz Analizi ve Çözümü Enstitüsü'nde Vernon ve Minnie Lynch Kriz Çözümü kürsü başkanı olan Clements, kariyeri boyunca barış sağlama ve kriz çözümü alanlarında akademik analiz ve uygulamayı birbiriyle bağlantılı olarak ele aldı. Daha önce Cenevre'de Quaker Birleşmiş Milletler Bürosu'nun müdürlüğünü ve Kanbera'da, Avustralya Ulusal Üniversitesi'nde Barış Araştırmaları Merkezi'nin Başkanlığını yaptı. Silahsızlanma, silah denetimi, kriz çözümü, kalkınma ve bölgesel güvenlik konularında bir çok örgüte düzenli olarak danışmanlık yaptı. Ayrıca 5 kitap ve kriz dönüşümü, barış sağlama, tedbirli diplomasi ve kalkınma üzerine 130'u aşkın bölüm ya da makalenin yazarı ya da editörüdür.

The Berghof Handbook for Conflict Transformation
November 2001 © Berghof Research Center for Constructive Conflict Management
ISSN 1616-2544

Kevin Clements'in Friedrich Naumann vakfı tarafından tercüme edilen makalesi „Towards Conflict Transformation and a Just Peace “ Berghof Handbook for Conflict Transformation'da yayınlanmıştır.

Friedrich Naumann vakfına tercüme için teşekkür ederiz. Friedrich Naumann vakfı belirlenen makaleyi 2002 yılında „Krizlerin Önlenmesi ve Yönetimi“ seminerin dalında çevirmiştir.

I. Giriş

Barış, adalet, gerçek ve merhamet ütopyik ve dini vizyonların çoğunun merkezinde yer alır. Örneğin Cennet ve Nirvana tasarımlarının her birinde güçlü adalet, uyum, şiddet olmayışı ve birlik çağrışımları bulunur. Bu emeller, toplulukların ve kültürlerin çoğundaki insanların çoğunun, düzen/kaos; barış/savaş; uyum/uyumsuzluk; yapısal istikrar/istikrarsızlık; eşitlik/eşitsizlik; dahil olma/dışlanma; adalet/adaletsizlik; hoşgörü/hosgörüsüzlük; müsriflik/yoksulluk arasında kaldıklarında, her zaman için, eğer mümkünse ilkini seçeceklerini söylemenin dini bir şeklidir. Bunun iyi bir gerekçelendirmesi de vardır. Örneğin Stephen Jay Gould, şöyle der:

İyi ve nazik insanların diğerlerine oranı her zaman 1000'e 1' dir. İnsanlık tarihinin trajedisi, ender kötü eylemlerin barındırdığı olağanüstü yıkıcı potansiyelde yatmaktadır; kötü insanların sayısının yüksek olmasında değil. Karmaşık sistemler ancak adım adım kurulabilirken, yıkım bir anda olabilmektedir. Bu nedenden ötürü, Büyük Asimetri diye adlandırmak istediğim olaya göre her dikkat çeken kötü olay başına 10.000 yıllık örneği gelmektedir ki, bunlar büyük çoğunluğun "sıradan" gayretleri olarak ne kaydedilmekte, ne de görülmektedirler. (Gould 2001)

Bundan ötürü kritik soru, bu normal iyilik, diğerkâmlık, karşılıklık, adalet ve nezaket eylemlerinin adalet, barış ve krizlere duyarlı gelişmeler yolunda güçlü siyasi etkinliğe nasıl tercüme edilebileceğidir. Gördüğümüz gibi bu evrensel güdülerin, siyasi uygulamada gerçekleşmeleri neden bu kadar güç oluyor?

Şiddet göstergeli krizlerde ortak etkenlerin görülmesi, bunların evrensel kriz göstergeleri olduğuna işaret ederken, diğerleri (örneğin grup farklılıklarını ve hoşnutsuzluklarını ya da yerel bazı nedenleri kullanarak şiddete dönüştürmek) çok daha konuya özel olmaktadır. Tasarımda zorluk, kriz potansiyeli taşıyan ya da patlak veren kriz durumlarında evrensel risk etkenlerini tesbit ederken, somut krize özel kültürel belirleyici etkenleri de yeterince dikkate almaktan ibarettir.

Bu farklı dinamiklerin birbirleriyle etkileşimini dikkate alarak Nafziger, Stewart ve Väyrynen, *War, Hunger and Displacement* adlı yapıtlarında şöyle derler:

Ekonomik, politik ya da kültürel kaynaklar [karmaşık insanlık felaketleri(complex humanitarian emergencies:CHE) durumunda] dokusu karmaşıktır; ekonomik durgunluk ya da çöküş, özellikle gruplar (yatay eşitsizlik) ve bireyler arasında (dikey eşitsizlik) büyük dağıtım dengesizliği olunca, siyasi hoşnutsuzluğu pekiştirir. Liderler bunu, kendilerinin iktidar savaşı için kullanırlar ve böylece algılanan kültürel farklılıkları derinleştirir ve sömürürler. Kriz durumu, etnik, ırk, din, kast ya da sınıf farklılıklarına dayalı grup farklılıklarını vurgular ve kimi zaman yaratır. Bu farklar krizin birincil nedeni olmamalarına rağmen barış sağlanmasını zorlaştıran bağımsız bir güç haline gelirler. Bunun da ötesinde savaşlarda, topluluk eylemi bireysel kararların sonucudur. Savaş, bireylerin siyasi ve ekonomik amaçlarına hizmet edebilir. Böyle bir neden krizi tetikler hatta oluşumuna bile neden olabilir. (Nafziger et al. 2000, 2:2)

Müdahale süreçlerini bu boyutu gözardı ederek ele aldığımızda, sivil toplum kapasitesini güçlendirmek, zihniyet değişimi, ilişki kurmak ve güven sağlamak girişimlerinin örneğin toplumsal ilişkiler seviyesinde faydaları olabilse de, yapısal ya da dolaysız şiddetin ardında yatan nedenler üzerinde herhangi bir önemli etkisi olmayacaktır. Tam tersine, bu şekilde barışçıl bir ortam yanılıgısı oluşur. Halbuki bu görüntünün ardında durum, sanıldığından çok daha kötüdür.

Bu nedenden ötürü bu makalenin iki amacı vardır: Bir, örgütlü şiddetin bazı ekonomik, siyasi ve sosyal kökenleri ve dinamizmini açıklamaya çalışmak. İki, kriz analizi ve kriz çözümü süreçlerinin şiddet unsurlu krizlerle resmi ya da resmi olmayan bağlamda ilgili olan aktörlerin yapısal (dolaylı) ve dolaysız şiddet üreten zihniyeti, tutumları ve kurumları değiştirebilmelerine nasıl yardımcı olabileceğini

belirlemek. Başlangıçta istikrarlı barış ortamı için yapısal dönüşümün merkezi önemi vurgulanacak, çağımız krizlerinin arka planını oluşturan siyasi ve ekonomik dinamizmin bazılarının bir analizi sunulacak ve ardından kriz çözümleyicilerinin kriz müdahale sürecinin analizi, tasarımı ve uygulanmasında nasıl ve neden krizin siyasi ekonomisine daha çok dikkat etmeleri gerektiği açıklanacaktır.

II. İstikrarlı Barış

İstikrarlı bir barış, şiddete dayalı olmayan işbirliğine bağlı ilişkilerin zaman boyu sürmesi anlamına gelmektedir. Bu, söz konusu gerginlikleri, çelişkileri, anlaşmazlıkları ve şiddet göstergelerini aşmak şeklinde ifade edilecek bir süreç değildir. Çok daha derine inen ve (müdahale edenler ve edilenler ve krizde meşru çıkarları olan bütün taraflarca) birlikte yapılan, krizin ardında yatan yapısal nedenleri ele alan bir analiz gerekmektedir. Bu analize bölgesel ve evrensel örgütleri de katmak, özellikle (düzen ve insan güvenliğinden sorumlu) ulusal devlet sistemlerinin vatandaşlarının güvensizlik ve insani kriz durumlarının ana kaynağı olduklarına dair herhangi bir gösterge bulunuyorsa, çok büyük önem taşımaktadır.

Bu analizin, yardım ya da müdahale amaçlı süreçlerin tasarımı ya da geliştirilmesi öncesi yapılması gerekmektedir. Altta yatan sorunların konu bütününde radikal yorumu, tarihsel kökenlerinin bilincinde olmanın ve istikrarlı barış ilişkilerinin gerçekleştirilmesine karşı kurumsal engellerin, tıkanıklıkların, ya da eksikliklere karşı ortak bilinçli yaklaşımın geliştirilmesi üzerinde durmalıdır. Daha sonraki herhangi bir müdahalenin başarılı olması için çok önemli olan bu erken teşhis, kriz çözümlemelerini ve barış sağlayıcılarını, müdahalede bulunmama kararını almaya ya da sorunların altında yatan nedenleri ele alabilmek için sürece yönelik değil, daha siyasi görünen müdahaleleri geliştirme doğrultusunda yönlendirebilir.

II.1 Siyasi Bağlamın Merkezi Konumu ve Öncüllüğü

Yapısal şiddet ve sosyo ekonomik eşitsizlik gibi derine inen bu soruları düzeni ve etkin katılımcı yönetimi oluşturan kurumları, yöntemleri ve süreçleri dikkate almadan irdelemek son derece zordur. Kalevi Holsti, örneğin şöyle der:

Yirminci yüzyılın savaşları dış politika, güvenlik, onur ya da statü üzerine değildir; bu savaşlar devletçilik, yönetim ve ulusların ve devlet bünyesinde barınan uluslar ve toplulukların rolü ve statüsü üzerindedirler. (Holsti 1996, 20-21)

Bir çok sözde egemen devlet ve hükümetlerin zorlayıcı kapasite tekeline sahip olmadıkları ve kendi toprak sahalarında düzeni sağlamaktan aciz olduklarını giderek artan kanıtlarla, örneğin dünyanın savaş bölgelerinde, görmekteyiz. Halk adına ve halk için yönetimden yoksun olan bu devlet ve hükümetler, ya vatandaşlarına meşru otoriteyi ve güvenliği sağlamakta başarısız, ya da aşırı soyguncu ve sömürücü olmaktadır. Uluslararası hukuk bu devletlere egemen eşitlik tanımaktadır ama bu devletler kendileri egemenliğin faydalarını ve insan güvenliğini halklarına aktarabilecek temel yetilerden yoksunlar.

Bu hatalı egemenliklerle ilişkilerinde kriz çözümleyicileri kötü bir ikileme düşmektedirler. Resmi ve resmi olmayan aktörler eğer başarısız devlet sistemlerinin görüşülen anlaşmaları aktarabileceklerini düşünüyorlarsa, ama bunlar bu kapasiteye sahip değillerse, görüşme süreci iş uygulamaya geldiğinde sıfırlanmış olacaktır. Eğer tersine, yani yolsuzluğun hakim olduğu, etkin olmayan, ya da yetersiz devletlerle görüşmenin anlamsız olacağına dair görüş hakimse, o zaman da şiddet unsurlu sorunlara

görüşmeli bir çözüm bulunamayacaktır. Siyasi olabilirlik, bir tarafta iki yüzlülük, diğer tarafta kifayetsizlikten oluşan kısır döngünün arasında bir yerde bulunmaktadır.

Bütün (resmi ya da resmi olmayan) kriz çözümleyicilerinin karşısında en büyük zorluk, bu olabilirliğin nasıl bir şey olduğunun ve müdahalelerin adil ve halklar arasında sürdürülebilir ilişkilere faydalı olup olmayacağını tespitini yapmaktan ibarettir.

Örneğin NGO'lar, sivil toplum aktörleriyle çalışmak ve kendilerine, devlet düzeninin ya neden olduğu ya da üstesinden gelemediği ya da gelmek istemediği sorunları çözmede yardımcı olmaya yatkındırlar. Bu bazen sivil toplumun bazı kesimlerinin, devlet sisteminin kilit öğelerinden daha fazla örgütsel ve profesyonel kapasiteye sahip olması anlamına gelmektedir. Örneğin Burundi'de İnsan Hakları Bakanlığı'nın, ülkede çalışan bir çok insan hakları NGO'larından daha az kaynağı bulunmaktadır. Bu çarpıklık iki daha derinde yatan konuyu gündeme getirmektedir. Bir, sivil toplum sektörünün çıkarlarını devlete karşı nasıl dile getirdiği; İki, bunun, devletlerin yetersiz, etkin yönetimden yoksun ve soyguncu ya da yolsuzluk kurbanı olduğu durumlarda anlamlı olup olmadığıdır.

İkinci nokta, hükümet ve hükümetler arası aktörlerin hangi düzeyde olduklarıyla ilgilidir. Eğer resmi müdahaleciler başarısız olan ya da başarısızlığa doğru ilerleyen ya da soyguncu devlet düzenlerini, bunlar sanki etkin bir yönetimi sürdürebileceklermiş gibi muhatap alırlarsa bu, dışlanan ve sömürülen yurttaşlar arasında derin bir hayal kırıklığı yaratabilir. Bu kesinlikle görüşmelere olumsuz yansıyacak ve ne gibi bir anlaşmaya varılırsa varılsın, bunun etkin uygulanışı için son derece küçük bir olasılık bırakacaktır. Sözde otoriteyi muhatap almamak ise hiç bir görüşmenin olmaması anlamına gelmektedir. Şiddet unsurlu krizlere yanıt vermek bu yüzden gerek sivil toplum, gerek hükümet düzeyinde çoğu kez çözümler kadar sorunlar yaratmaktadır.

II.2 Reel Politikann Eleştirisi

Kriz çözümleme alanı bir anlamda siyasi gerçekçiliğe ve gerçekçi politikaya karşı bir eleştiri ve bunun bir alternatifi olarak gelişti. Kriz analizcileri, iktidarın, harekete geçiren ana etkenlerden biri olmasına rağmen insanların çoğu için öncelik taşımadığını kabul ediyorlar. Tam tersine işbirliğine yönelik ilişkiler ve kimlik, güvenlik, ait olma ve güvenç gereksinimlerinin giderilmesi insan motivasyonu için eşit önem taşımaktadır.

Bu nedenden ötürü kriz çözümleyicileri devlet ve siyasi sistemlere karşı her zaman bir şekilde çelişkide kalmışlardır. Bir taraftan devletin önemini kabul etme doğrultusunda bir istek bulunmaktadır. Diğer taraftan ise, devletin güç tekeli eleştirilir ve düzen ve istikrar oluşturmanın öncelikli araçları tehdit ve zorunluluk reddedilir. Bundan ötürü bir çok kriz çözümleyicinin siyasi tutumları değişirme ya da etkilemek için sivil toplum örgütleriyle ve onlar üzerinden çalışmaya büyük yatkınlıkları bulunmaktadır.

Bu makalenin merkezi tezlerinden biri, kriz uzmanları için devletin şiddet unsurlu şiddeti nasıl yarattığı ve bazen tırmandırdığına dair özel analize daha fazla zaman ayırmaları gerektiğidir. Bu yapılmadığı ve 'krize karşı duyarlı politikalar' geliştirilmediği takdirde (aynı Barış ve Kriz Etkileri Ölçümü *Peace and Conflict Impact Assessment- PCIA* yönteminin 'krize karşı duyarlı gelişmeye' katkıda bulunduğu gibi)siyasi gündem reelciler tarafından belirlenecektir; daha az karşıtlık gösteren probleme yönelik politikalar doğrultusunda hareket edenler tarafından değil. Bu kolay bir görev değildir (yeni açıklanan Terörizme karşı Savaş karşısında idealist politikaların geri çekilişi bunun kanıtıdır). Ama savaş ve şiddete karşı şiddete başvurmadan alternatiflerin sınanması ve geliştirilmesi için denenmesi gereken bir görevdir.

Reel politikaya karşı tutumların geliştirilmesi için bir başka neden, devlet düzenlerinin dünyanın ana kriz bölgelerinde ciddi derecede yetersiz kalmalarından kaynaklanmaktadır. Bunlar, krizin çözümlenmesinden çok krizi başlatmak ve uzatmaktan sorumlu tutulurlar. Bu şekilde şiddet göstergelerine karşı gelmek için yöntemler sunmayı amaçlayan kriz çözümleyicileri için bu durum çok özel sorunlar çıkarmaktadır.

II.3 Şiddetin Siyasi Kaynakları

17 yeni karmaşık insanlık felaketinin (*complex humanitarian emergencies (CHE)*), analizinde Kalevi Holsti, bu tür bir felakete ya da geniş çapta örgütlenmiş şiddetle sonuçlanma eğilimi gösteren siyasi etkenleri şöyle sıralamaktadır:

Felaket oluşma riskinin yükselme eğilimi şu durumlarda olur: İki ya da daha fazla belirgin etnik, dil ya da dini topluluğun olması; 1945'den sonra bağımsızlık kazanan ülkeler arasında; belirgin sosyal grupların yönetimden dışlanması ve takibata uğraması; kleptokratların ya da ezilen azınlıkların yönetimde olmaları; hükümet meşruiyetinin zayıf olması. (Nafziger et al. 2000, 2;4)

Bütün bunlar şiddete yapısal yatkınlığı yaratan etkenlerdir. Krize karşı daha duyarlı kalkınma stratejileri için araçlar ve yöntemler önerenler tarafından belirlenen siyasi risk etkenleri ve göstergelerinin çoğu bunlarla uyumlanmaktadır. Holsti tarafından incelenen 17 örnek duruma uygulanmalarında ilginç olan, bu incelemenin vardığı şu sonuçtur: Şiddet eylemlerini oluşturan etkenler etnik kin duyguları ya da gruplara bölünme olgusu değil, siyasilerin ve hükümet temsilcilerinin kasıtlı ve bilinçli olarak denetimleri altında olan topluluklar içerisinde yer alan farklı gruplara karşı şiddet eylemleri örgütlemeleri olmuştur.

. . . hükümetler tarafından örgütlenen soykırımlar, ayaklanmalar dahil diğer iç savaşların neden olduğu olaylardan çok daha büyük olaylara neden olmuştur. Erken uyarı göstergelerinin bulunması, uluslararası topluluğa bu gibi felaketleri önlemek için yardımcı olamamıştır. (Nafziger et al. 2000, 2;4)

Väyrynen'in şu sözleri bu çıkarılan sonucu daha da açık bir şekilde ortaya koymaktadır:

Benim ana varsayımım, insanlık krizlerinin devletin zayıf ve elit kadroların kendi çıkarlarını gözetmeye doymadığı toplumlarda olduğudur. Sömürgecilik sonrası neo-patriark devlette, iktidar piramidinin tepesinde güçlü bir lider bulunur ve sivil ve askeri bürokrasi çevrelerinde kendi adamlarından oluşan bir ağı destekler. Siyasi sistemden yararlananların kim olacağını zora ve ilişkilere dayalı kararlar belirler. Bu da periferik devletlerin çoğunun tipik özelliğidir. (Väyrynen in Nafziger et al. 2000, 2;437)

Bu varsayımı, devlet soygunculuğu ve rant amaçlı eylemler kuramının yardımıyla siyasi ve ekonomik çevreler arasındaki dinamizmi ortaya çıkarmak için geliştiriyor. Ortada olan sonuç, devlet soygunculuğu ve sömürsünün yanısıra, ya 'anarşist', ya 'anemik' ya da iflas eden devlet düzeni olmaktadır. Aynı zamanda güce, zora ve muhalefete karşı örgütlenen ve sponsörlüğünü devletin üstlendiği şiddet olanağına duyulan güven giderek artmaktadır.

Kriz çözümleyicileri müdahale stratejileri önerirken bu temel gerçekleri kabul etmemeleri durumunda, istemeden adil olmayan ve tutarsız kurumsal temel üzerinde barış yanlısamalarına yol açmış olabilirler. Devlet erki ve pazarın iç dengesi yolsuzluğa alet olan politikacılar tarafından ters düz olduktan sonra sürdürülebilir barış umutları son derece zayıf kalır. Topluluğun bütünleştirici gücünü diğer sivil toplum kurumlarıyla (aileler, dini, eğitimsel, sağlık ve diğerleri) birlikte ya da onlar üzerinden çalışarak büyütme çalışmak yardımcı olabilir ama, orta ve uzun vadede sürdürülebilir bir barış ortamına götürmez. Bu, 'kendini iyi hissetmeye' yarayabilir ('feel good factor') ama, hükümet ve devlet düzenlerinin sosyal işlevlerini yerine getirmedeki yetersizlikleri karşısında daha da derin bir çaresizlik duyulmasına

yol açabilir. Bu iyi niyetli girişimler her zaman yolsuzluğa alet olmuş hükümetler tarafından ve politikaların kriminalleşmesiyle birlikte alt üst olur.

II.4 Politikaların Kriminalleşmesi

Bu durum altı ana öge tarafından belirlenir: Hukuk devleti ilkesinin terkedilmesi, suçların cezasız kalması, örgütlü suç, uyuşturucular, hukukun ihlali, yolsuzluk.

Hukuk devleti ilkesinin terkedilmesi: Bu, dünyadaki kriz kuşaklarının çoğunda oldu. İlk önce polis yolsuzluğa alet edildi. Sonra yargı bağımsızlığı tehlikeye düştü ve mahkeme sistemi çöktü. Anarşinin hakim olduğu ülkeler, örneğin Siera Leone, Liberya ve Somali'de merkezi otorite olduğu gibi çöktü. Hiçbir saygınlık uyandıran hukuk sistemi ve yasaları uygulamanın hiçbir yolu yoktu. Kısacası bu, temel koruma görevinin geniş çapta bireysel dostluklar ve akraba grupları tarafından sağlanması anlamına gelmektedir.

Suçların cezasız kalması: Hukuk devleti ilkesi kalkarsa, suçların cezasız kaldığı kültürler gelişir. Bu, geniş çapta insan hakları ihlallerine, hatta soykırıma yol açabilir. Ruanda ve Mugabe hükümetinin hukuk devleti ilkesini sürekli ihlal ettiği Zimbabve'de olduğu gibi. Kimilerinin dokunulmazlığının olduğu, kimilerinin olmadığı durumlarda genelde ekonomik ve siyasi güce sahip olanlar hukuk üstü konuma gelirler. Bu güce sahip olmayanlar ise keyfi, yolsuzluğun hakim olduğu ve baskıcı bir hukuka tabi tutulurlar (görece zayıf ve güçsüzler keyfi polis cezaları gibi küçük yolsuzluk eylemlerine kurban oldukları gibi, yüksek düzeyde yolsuzluğa da kurban olurlar; örneğin milli gelire baştakilerin elkoyması). Küçük yolsuzluk olaylarından ötürü hesap vermek zorunda olanlar da bu insanlardır. Milyonları götüren diğerleri ise otoritelerini kullanarak cezai takibata uğramalarını önlerler.

Örgütlü Suç: İngiltere'de geçen yıl National Criminal Intelligence Service (NCIS)'in söylediğine göre İngiliz güvenliğine ana tehdidi örgütlü suçlar oluşturuyordu (bknz. NCIS 2000). Örgütlü suç şebekeleri, kalkınmakta olan ülkelerin bir çoğu için de demokrasiye ve istikrara karşı tehdit oluşturmaktadırlar. Kolombiya'da uyuşturucu şebekeleri ABD ile yapılacak bir sınır dışı anlaşmasını engellemek için devlete doğrudan karşı geldiler. Kafkaslar'da, örgütlü suç şebekeleri yaptıkları kaçakçılıkla hem gümrükten kaçıp hem de son derece yüksek dozda şiddet uygulayarak zaten zayıf ekonomik sistemleri zaman zaman tamamen çökme eşiğine getirdiler. Balkanlarda suç örgütleri radikal milliyetçi gruplarla birleşerek, Sırbistan'da Miloseviç'in başkanlığında olduğu gibi kriminal bir devlet kurdular. Kosova'da UÇK'nın Batı'da etkin olan Arnavut suç örgütleriyle güçlü bağları olduğu söyleniyordu (bknz. Independent 2001). Çinli 'Snake Heads' gibi suç örgütleri dünyanın her yerinde insan kaçakçılığı yapıyorlar. Bu, köleliğin başka adıdır. BM, dünyada yılda 4 Milyonluk bir yasadışı insan trafiğinin gerçekleştiğini tahmin ediyor. Bu ticaretten yılda 5 Trilyon ile 7 Trilyon Dolar arasında önemli bir kar sağlanıyor. Söz konusu insanlık dramının yanısıra göç olgusu, göç alan bazı ülkelerde krizlere yol açabiliyor.

Uyuşturucu: BM, yasadışı narkotik trafiğinin gelirinin 500 Trilyon Dolar olduğunu tahmin ediyor. Uyuşturucunun üretimi (özellikle eroin ve kokain) ekonomik açıdan cazip olduğu sürece, uyuşturucuların istikrarı bozan etkileri bir çok ülkede sürecektir. Batı'daki bağımlılık oranı İran, Hindistan ve Pakistan'da eşit ya da daha yüksektir. Narkotiklerle bağlantılı sorunlar da uluslararası krizlere yol açabiliyor. Örneğin Afganistan'daki Taliban rejimi ve komşu ülke İran arasındaki gerginliğin kilit noktalarından biri İran'daki yüksek eroin bağımlılığından kaynaklanmaktadır.

Bir Milyon kadar İranlı'nın bağımlı olduğu düşünülüyor. Afyon ticaretiyle uğraşan çetelerle olan çatışmalarda 3.000'den fazla İran polisi öldürüldü. Son zamanlarda edinilen bilgilere göre kaçakçılar eroini şimdi eski Sovyetler Birliği, özellikle Türkmenistan üzerinden sevkediyorlar. Bu, zaten istikrarsız

ülkeleri daha da sarsabilecektir. Uyuşturucu kaçakçılığından edinilen karlar, Afganistan sınırına komşu ülkelerdeki İslamcı ayaklanmacıların etkinliklerini finanse etmek için de kullanılabilir (Afghan Aid).

Hukuk ihlali: Amerika Birleşik Devletleri'nin Kolombiya Planı çerçevesinde Kolombiya'ya 1.3 Trilyon \$ kadar askeri yardımda bulunması resmi olarak Kolombiya uyuşturucu ticaretini kontrol altına almayı hedeflemektedir. Ancak edinilen bilgilere göre Kolombiya ordusu uyuşturucuyla mücadele için kullanılması amaçlanan donanımı solcu gerillalara karşı kullanmaktadır. Böylece iç savaş dinamiği daha da kışkırtılmış oluyor. Çünkü muhalefet güçleri yurtiçinde sürdürülen silah yarışının bir parçası oldular. ABD'nin Temmuz 2001'de Afganistan'a uyuşturucu trafiğine karşı mücadele için yaptığı 34 Milyon \$'lık yardım hiç şüphesiz yine güncel krizi kışkırtıcı şekilde kullanıldı. Bu nedenden ötürü kriz çözümüleme süreçlerinin tasarımı, özellikle hakim sınıfların ya da muhtelif grupların örgütlü suçlarla etkinliklerini finanse ettikleri durumlarda suç ve kriz arasındaki etkileşime daha çok dikkat edilmesi gerekmektedir. Suçun yol açtığı toplumsal çöküş de önemli bir etkidir.

Yolsuzluk: Yolsuzluk hemen hemen dünyanın her ülkesinde vardır. Normalinde, arada sırada olan bir durumdur, ya da yoğun bürokrasiyi yenebilmek için kullanılan önemli bir yöntemdir. Nitekim aşırı yolsuzluk durumlarında devletin öz ahlakının zedelenmesi söz konusu olabilir. Pakistan'da 1999'daki darbe geniş çapta, askerlerin, bir çok demokratik politikacının yolsuzluğa yüksek derecede alet olmalarından duydukları rahatsızlık sonucunda oluştu. Benzeri bir durum, Filipinler'de Estrada zamanında yaşandı. Halkın tepkisi hükümeti devirdi. Yine iktidarın siyasetçiler tarafından suistimaline karşı halk tepki göstermişti. Benzeri durum daha yakın bir zamanda Sırbistan'da yaşandı. Yolsuzluğa alet olan rejimler popülaritelerini artırmak için Sırbistan'da olduğu gibi etnik kin duygularını kışkırttılar. Aynı olay Endonezya'da söz konusu. Yolsuzluk kurumlaşıp ve soygunculuk kültürü hakim ve yaygın hale gelince, bundan en fazla yararlananlar, zora ve örgütlü şiddete başvurarak kendi ekonomik çıkarlarını savunacaklardır. Gerçek şudur ki, yolsuzluk nerede olursa olsun siyasal süreçleri alt üst eder ve mantıklı politikaların güdülmesini bir o kadar daha zorlaştırır.

II.5 Bölgesel Siyasi Etkiler

Devlet sistemlerinin iflasi, hukuk devleti ilkesinin terkedilmesi, devlet soygunculuğu ve önemli azınlıkların ısrarla siyasi marjinalleşmeye itilmesi. Bütün bunlar krizin iç kaynaklarıdır. Bu dinamikler ancak, komşu ülkelerin ya da güçlü dış güçlerin eylemleri ve kararları tarafından etkilenirler. Bu bölgesel dinamikler çoğu zaman ulusal sorunların şekli ve genel hatlarını belirler ve en iyi şekilde alt-bölgesel ve bölgesel kriz sistemleri bağlamında ele alınabilirler. Örneğin Kafkaslar'da üç ana ikili anlaşmazlık söz konusudur (Gürcistan ve Abhazya, Ermenistan ve Azerbeycan, Rusya ve Çeçenistan). Bunların hiçbiri ikili görüşmeler sonucunda çözümlenemez. Rusya hükümeti dolaylı ya da dolaysız da olsa bir şekilde her ikili görüşmede masada oturmaktadır. Rusları içermeyen her anlaşma Ruslar tarafından bozulacaktır. Benzeri durum Afrika'da da yaşanmaktadır. Nijerya gibi bölgesel hegemonyal güçler ve eski sömürücü güçler (İngiltere, Belçika ve Fransa), krizlerin nasıl tanımlanması, yorumlanması ve ele alınması gerektiğini bir çok yoldan etkilemektedirler. Çoğu zaman bunlar arasında yaşanan sorunlar, örneğin Belçika ve Fransa arasında Goller Bölgesi üzerine olduğu gibi, anlaşmazlıkların görüşme sonucuyla düzenlenmesi için cazip koşullar oluşturmamaktadırlar. Diğer bir nokta, dış aktörlere başvurulması için (Makedonya'da ABD, AB v.d.dış aktörler; daha önce Kosova'da NATO'ya başvurulmuştu) ulusal ve bölgesel çıkarların bunu gerektirmesi ve krizlerin yönetilmesi ve dönüşümlerinin gerçekten istenmesi gerekmektedir. Bütün bunlar, karmaşık iç ve dış gerçekleri kapsayan ve bunları sistemli olarak değerlendiren siyasi analizlerin ne kadar önemli olduğunu göstermektedir.

Kriz durumlarında geçmişte hükümetler arası, hükümet ve NGO düzeyinde yapılan bir çok müdahalenin eksiklerinden biri, analiz ya da müdahale aşamasında ekonomik etkenleri de göz önünde bulundurmaya

karşı konulmasıydı. Geçmişte, şiddet unsurlu krizlerde şiddetin oluşması ve sürdürülmesine yönelik güçlü ekonomik nedenleri fazla dikkate almadan, bunların siyasi ve sivil toplum düzeyinde çözümlenebileceği doğrultusunda bir eğilim vardı (AB, OECD ve ikili taraflarca şimdi bu hatanın üstüne gidiliyor). Bu bazen, ekonomik temellerinden oldukça kopmuş görünen değişik diyalog ve görüşme süreçleri etrafında gerçek dışı bir hava esmesine neden oldu.

Yerel, ulusal, bölgesel ve küresel ekonomik sistemler icraatin gerek sivil toplum, gerek devlet sektörü düzeyinde alt yapısını oluşturmaktadırlar. Bunların ana pazar (özel ve kamu sektörü) öğelerinden oluşan, barış girişimlerini bazen destekleyen, bazen zorlayan, bazen önleyen kendi dinamikleri bulunmaktadır. Son zamanlarda özellikle Dünya Bankası, Birleşmiş Milletler, OECD/DAC ve Prince of Wales Business Leader's Forum, International Alert ve Council on Economic Priorities (bknz. International Alert 2000) gibi büyük NGO'lar tarafından dikkate alınmasına rağmen etkinliklerin ekonomik yönü kriz çözümlene çevrelince (resmi olsun olmasın) küçümsenmiş, yeterli derecede analiz edilmemiştir. Bu kaygı üç genel öğeye dayanmaktadır. Bir, görece ve mutlak yoksulluk ve bunun kriz oluşumunda oynadığı rol. İki, devlet ve yurttaş arasındaki sosyal kontrat ve devletin kamu sektörü ve yurttaşlarının kalkınma ve gönenç yönünde gereksinimlerini yerine getirme doğrultusunda isteksizliği ya da beceriksizliği. Üç, doğal kaynaklar için ve onların denetimi üzerine rekabet.

Bütün bu kaygılar bu alanda benimsenmeye başladı. Gerçekten de Barış ve Kriz Etkileri Ölçümü (Peace and Conflict Impact Assessment (PCIA)) adı altında, makro ve mikro düzeyde kalkınma planlarında, krizlere daha duyarlı olma gereksinimini vurgulayan özel bir uzmanlık alanı gelişti (bknz. Gaigals & Leonhardt 2001).

II.6 Hareket Nedeni Olarak Ekonomik Doyumsuzluk

Ekonomik etkenlerin krizlere etkisi büyüktür. Paul Collier, Ankie Hoogvelt, Mats Berdal ve diğerleri bir çok krizin, topraklar da dahil olmak üzere doğal kaynakların üretimi ve dağıtımının denetimi üzerine rekabetten oluştuğunu önemle vurguluyorlar. Bunu sınamak için geliştirilen ekonometrik modeller, kriz ve elmas, altın gibi yüksek değerde ham maddelere hazır ulaşım arasında bazı çok ilginç bağlantılar göstermektedir. Bu savlar, kriz oluşumunda *doyumsuzluğun* en az çekilen *acılar* kadar önemli rol oynadığının altını çizmektedir (bknz. Collier & Hoeffler 1998). Bu ekonomik motivasyonlar siyasi dinamiklerde olduğu gibi, kriz analizine de yansıtılmalıdır. Savaşçı değil, barışçıl tutum geliştirici uygun ve özendirici yöntemlerin geliştirilmesine daha çok dikkat verilmesi gerekmektedir. 'Kriz elmasları' ve ağaç ve petrol gibi diğer doğal kaynakların Siera Leone, Angola, Kongo ve Sudan'da çoğu zaman yasadışı sömürsü, geleceğin kriz dönüşümü çalışmalarında 'kaynak savaşları' olgusunun belirleyici olacağına işaret etmektedirler.

Bunlar iç kriz ortamlarının nedenlerini anlamaya yardımcı en önemli çerçeveyi oluşturacak, 'savaşın siyasi ekonomisi' için belki daha göz önünde olan örneklerdir. Bu şekilde bir çerçeve, küreselleşme bağlamında ele alınmalıdır. Küreselleşme, giderek artan ekonomik bütünleşme sürecinin kimileri için yeni büyüme olanakları yaratmasına rağmen aynı zamanda büyük bir diğer kesim için dışlanma ve zorluklar anlamına geldiğini ve bunun şiddet unsurlu krizlere yol açabileceğini içermektedir. Bu sürecin nasıl işlediği ise, son derece karmaşık bir konudur.

Wayne Nafziger ve Juha Auvinen bu alanda ilginç savlardan birini ileri sürmektedirler (bknz. Nafziger v.d. 2000). Kişi başına düşen gelirin düşüklüğü, gelirlerde yükselişin az ya da gerilemenin olması ve tarım üretiminde durgunluğun krize yol açan önemli etkenler olduğunu gösteriyorlar. Ayrıca, yüksek oranda eşitsizliğin de, "özellikle bölgesel, etnik ya da sınıfsal kesimler arasında yüksek eşitsizliği yansıtıyor ya da buna katkıda bulunuyorsa" krizi destekleyen bir olguya dönüştüğünü belirtiyorlar. (Nafziger v.d. 2000, 2;3). Bu gruplar arası "yatay eşitsizlik" fikri, krizin ekonomik kaynakları üzerine yapılan yorumlarda

önemli ve yeni bir gelişmedir; çünkü kalkınma ya da ekonomik yardım programları için önemli ve yeni yollar önermektedir. Nafziger ve Auvinen'in şiddet unsurlu krizlerle kesin bağlantılı olarak tespit ettikleri ve ekonomiyle ilgili olmayan iki etken, askeri harcamalar ve krizlerin tarihi geçmişi olmaktadır.

Kriz çözümlenemeyen savaşın siyasi ekonomisi üzerine mevcut eski literatürü uzun yıllar görmezlikten gelmiş olmaları biraz şaşırtıcı da olsa, yeniden keşfedilmiş olması ve derin köklü ve girift iç krizler üzerine geliştirilen yeni düşüncelerin merkezinde yer alması umut vericidir. ...

Ekonomi ögesine yeniden ilgi gösterilmesi, uluslararası topluluğun kalkınma politikasında değişiklikleri gerektirmektedir. Çünkü bunların krizlere karşı daha duyarlı ve kavgalı tarafları şiddetten vazgeçtirici ve barışçıl çözümlere özendirici ekonomik etkenleri sunabilmeleri gerekmektedir. Eski Sovyetler Birliği'ni, Afrika'da Sahara Bölgesi'ni ve başka bölgeleri etkileyen sorunların çoğunda krize yol açan ve sürdüren etkenler bu ekonomik boyutlar olmaktadır. Bunları 'konunun daha kenarında öğelerden' ötürü görmezlikten gelmek, çözümlenmeleri şansının çok az olması anlamına gelecektir. Gelecekte kriz üretecek siyasi ekonomi etkenler arasında şunlar yer almaktadır: Uluslar ötesi ve regule edilmeyen ticaret ağları, hassas uluslararası para sistemleri, uluslar ötesi şirketlerin gücü ve yardım ve ticaret politikalarının etkisi.

Regule edilmeyen uluslar ötesi ticaret ağları – regule edilmeyen ve yasak savaş malları; ki bunlar elmas, ağaç, petrol ve diğer doğal kaynaklar, ya da uyuşturucu ve silah gibi mallar olabilir, bir çok krizin neden halen sürdüğünü açıklamaya yardımcı olacaklardır (bknz. Duffield 1994). Bu mallardan edinilen karlar, savaşın sürmesinin temel nedenlerinden biri olarak görülmektedir. Uluslararası topluluk bu malların akışını durdurmanın ve bu akışın sağladığı ve krizleri kızıştıran karları sınırlamanın yollarını aramayı sürdürecektir.

Hassas uluslararası para sistemi – 1997/98'de Asya'da oluşan para ekonomisi krizi ve bunun bir çok diğer kalkınmakta olan ekonomilere de sıçraması dikkati uluslararası para sisteminin hassasiyetine ve bunun uluslararası para kurumlarının (FI'ler) ve diğer ilgili kurumların para verenlere ve alıcılara daha saydam ve güvenilir hale getirilmesi için reforme edilmesi gereksinimine çekti. Zamanında pek fazla takdir edilmese de neoliberal ekonomik reformlar, siyasi istikrarsızlık ve sonucunda kriz durumu arasındaki bağ, giderek artan derecede önem kazanmaktadır. Örneğin Endonezya'da gerçekleştirilen ekonomik reformlar ve Aceh ve diğer vilayetlerde şiddetin giderek artması arasında önemli bağlar bulunmaktadır. Susan Woodward, ekonomik reform süreçlerinin Balkanlar'daki siyasi geçiş dönemini kesinlikle zorlaştırdığını net bir şekilde ortaya koymaktadır (bknz. Woodward 1995). Woodward' dan daha yeni yapılan bir inceleme olan Christian Morrison'un incelemesi, IMF istikrar programlarının ise, hiç şüphesiz yerel hoşnutsuzluk yaratmalarına rağmen geniş çaplı karmaşık insanlık felaketlerine neden olmadıklarına işaret ediyor. (bknz. Morrison in Nafziger et al. 2000, 1;207-239).

[Morrison], 'yumuşak baskı' (buna örneğin grevler ve gösteriler ve baskı uygulandığında ölüm olaylarına yol açabilecek ılımlı siyasi istikrarsızlık girmektedir) ve yoğun şiddet olaylarının yaşandığı 'sert baskı' arasında bir ayırma gidiyor. Afrika ve Latin Amerika'da 1980'li ve 1990'lı yıllarda yaşanan uyum sürecinin tarihi, uyum politikalarının çoğu kez sosyal yönden kayıplara yol açtığını, ama insanlık felaketlerine neden olmadıklarını göstermektedir. (Nafziger et al. 2000, 2;4)

Bu teze göre IMF ve diğer para kurumlarının etkinlikleri ancak nüfusun küçük kesimlerinde yoğun ama sınırlı ve kısa süreli insanlık felaketleri doğurabilmektedirler. Her halukarda Morrison, bunların krizin birincil ya da ana nedenlerinden ziyade ancak hızlandırıcı ögesi olabileceğini savunuyor. **Uluslarötesi şirketlerin (TNC'ler) gücü** – uluslar ötesi şirketler bir çok iç krizde anahtar konumdadırlar (Angola, Sudan, Kolombiya, Nijerya'da olduğu gibi). Temsil ettikleri ekonomik çıkarların savunulması gerekmektedir. Bu nedenden ötürü oluşan kriz durumları için bir çok örnek verilebilir (örneğin Shell firmasının Nijerya'da ve BP'nin Kolombiya'daki etkinlikleri). Ayrıca TNC'lerin elinde bulunan gönenç ve

kaynaklar diğer devlet ve devlet olmayan aktörlere, ekonomik ilişkilerde belirleyici olmak için kendilerinin görece güçsüz ve yetersiz kaldığını hatırlatmaktadır. Şirketler, yatırım, istihdam ve diğer alanlardaki kararlarının nasıl şiddet ürettiği konusunda sorumluluk taşımayı giderek artan derecede benimsemektedirler. Çalıştıkları yerlerde krizlerin çözülmesine yardımcı olmak için yapıcı bir rol oynamak şeklinde giderek büyüyen olanaklar bulunmaktadır. (bknz. International Alert 2000).

Yardım ve ticaret politikalarının etkisi – kalkınma ve kriz arasındaki bağlantı, ve uluslararası topluluğun savaşa maruz kalan ülkelere sağladığı yardımın krizi pekiştirmekten ziyade hafifletmeye nasıl yardımcı olacağı, tartışmalı bir konu olmayı sürdürecektir. Hümaniter yardımların olumsuz etkileri kimi çevrelerce diğer kriz nedenleriyle karşılaştırılınca küçük görülmektedir. Ama (aralarında bir çok NGO'nun bulunduğu) yine başkaları bu yardımları, hükümetlere siyasi güç veren ve oluşan sosyal kayıpları kaynak sağlayan ülkelere mâl etme olanağı tanıyan ve böylece biriken parayı askeri amaçlar için harcamaya izin veren, dolayısıyla krize katkıda bulunan nedenler olarak değerlendirmektedirler (bknz. Uvin 1998). Kongo savaşı bunun en iyi örneğidir. Kalkınma yardımının giderek artan derecede 'kriz duyarlılığı' gösteren önlemler alınmasına yol açacağı umulmaktadır ama, ulusal ve çok taraflı kaynak veren birimler bu krize karşı duyarlı kalkınma yaklaşımının etkin uygulamasını güvene alma konusunda sanıldığından daha fazla zorlanabileceklerdir. Dünya Ticaret Örgütü politikalarını reforme etme ve daha saydam olma tarzındaki baskı arttıkça, ticaret ilişkilerinin, kalkınmakta olan ülkelere yoksullukla mücadeleyi nasıl etkilediği konusu geniş çerçevede kalkınma tartışmalarının yeniden gündemini belirleme olasılığı yüksektir. AB, ticaret politikalarının krizleri nasıl etkileyebileceğini, AKP ülkeleriyle imzaladığı Kotonou Anlaşması çerçevesinde ele aldı. DTÖ'de bu konuyu yakın gelecekte ele almak zorunda kalabilecektir.

Çevre sorunları gibi bazı diğer etkenlerin gelecekteki kriz durumlarına belli bir etkisinin olacağı kesindir. Bunların yokluktan mı yoksa bolluktan mı hızlandırılacağı ve oluşturulacağı tartışmaya açıktır. Temiz içme suyu için oluşacağı tahmin edilen krizler kesinlikle yokluktan ötürü kızışacaktırlar. Gönenç kaynağı madenler için oluşacak krizler ise daha çok varolan gönençi savunmak ve üzerine daha fazla zenginlik katmak için doğacaktır. Örneğin Fairhead, yoksulluktan ziyade, grupların gönenç yaratıcı kaynakların denetimini ele geçirmek için birbirleriyle savaşmasından ötürü çevre zenginliğinin çevre krizlerine yol açtığını ileri sürüyor (bknz. Fairhead: Nafziger v.d. 2000, 1;147-179). Toplumların, kaynakların kontrolü için mücadele eden zengin ya da siyasi bağlantıları olan gruplarla mücadelelerin 'piyonu'olan yoksullara bölündüğünü söylüyor.

II.7 Uzun erekli kriz dinamikleri

Önümüzdeki 15-20 yıl içersinde bir dizi şiddet unsurlu kriz üzerine yoğun ve kapsamlı etkisi olacak uzun erekli küresel dinamikler bulunmaktadır. Bunların çoğu için ulusal ve uluslararası özel politikaların geliştirilmesi gerekmektedir. Üç ögenin yakından incelenmesi gerekmektedir: Demografik etkenler, sığınmacılar ve IDP'ler ve "diaspora" konumu.

Demografik etkenler, geleceğin kriz durumlarının nedenlerini incelemek istediğimizde dikkate almamız gereken bir konudur. Çünkü günümüz iç savaş durumlarında savaşanlar, ya işsiz ya da kapasitesinin altında çalışan genç erkeklerdir. 2001'de 6.1 milyar olan dünya nüfusunun 2015 yılında 7.2 milyar olması beklenmektedir. Bu artışın %95'i kalkınmakta olan ülkelerde, çoğunlukla hızla büyüyen şehirsal alanlarda olacaktır. Bu ülkelerin bir çoğunun siyasi düzenlerinin hassas olduğunu düşünürsek, nüfus büyümesi ve şehirleşmenin bir araya gelmesiyle birlikte kırsal kesimden şehre göç yoğunlaşacak, zaten zorlanan iş piyasasını daha da zorlayacaktır ve istikrarsızlık ortamı doğacaktır. Günümüzde bir çok ülkede 15 yaşından küçük çocukların yüksek sayısı nüfus dengesini bozmaktadır. Örneğin Cezayirli'lerin %60'ı bu yaşın altındadır. Kriz bölge potansiyeli olan ülkelerin bazılarındaki işsiz ya da çalışabileceğinin altında çalışan gençlerin sayısının giderek artması, amaçları uğruna zor kullanmaya hazır siyasi (ya da

sözde siyasi) hareketlere katılarak kaybedecekleri hiç bir şeyleri olmadığını düşünen insan havuzunu oluşturacaktır. Bu insanlardan bir çoğu için silahlı bir grup üyesi olmak, hayat şartları açısından, geçimlerini daha barışçıl bir şekilde sağlamaktan daha iyi bir durum oluşturmakta ve bu da ayrı bir sorun teşkil etmektedir (bknz. Jackson 2001, 1).

Dünya sığınmacı durumu bir değişiklik göstermeyecek ve asker ve milis bulmak için verimli zemin oluşturmaya devam edecek. 1970’de yalnızca 2 Milyon sığınmacı vardı. 2001’de bu rakam UNHCR kaynaklarına göre 21 Milyon’u geçti. Filistinli mültecilerin durumunda ufukta hiçbir çözüm görünmemektedir ve Orta Doğu’nun o bölgesinde kriz kesinlikle sürecektir. Batı ve Orta Asya’da ve Kafkaslar’da büyük sığınmacı grupları, eğer duruma çare bulunmazsa, oluşacak gerilla çetelerine hazır zemin halindedir. Son zamanlarda örneğin Afganistan’dan gelen sığınmacı akınları Pakistan’ın ve bölgenin istikrarını bozuyor. Bu insanlık felaketleri geleceğin krizlerinin ana kaynağı olarak görülmelidirler. Ayrıca Afrika ve başka bölgelerde ülke içinde yerlerinden yurtlarından olan Milyonlarca insan bulunmaktadır. Onlar da bu iç göçe çözüm bulunmadıkça krizlerin oluşumu için ayrı bir kaynağı temsil etmektedirler.

“Diaspora” grupları; Sürgünde ya da yurtdışında yaşayanlardan oluşan bu gruplar, çoğu kez anavatanlarında gerilla hareketlerini finanse etmektedirler. Örneğin yurtdışında bulunan Tamiller’in Sri Lanka’daki ayaklanmacılara her yıl Milyonlarca Dolar gönderdikleri söyleniyor. Sri Lanka krizini diasporadaki Tamil ve Sengalez gruplarını dikkate almadan çözmeye çalışmak ancak yarım çözümler sunabilecektir.

III. Şiddet Unsurlu Kriz Dönüşümünde ve Adil Barış Oluşumunda Barış Sağlayıcılarının Rolü

Örgütlü suçun bazı yapısal kaynakları üzerine yukarıda söylenenlerden hareket ederek, barış sağlayıcılarını bekleyen zorlukların onların şu an bunları yanıtlama kapasitesinden çok daha büyük olduğu görülmektedir. Bu, barış sağlayıcılarının, kaynaklarını her alanda mümkün olan en üst düzeye kadar genişletmeye çalışmaları gerektiğini göstermektedir. Aynı doğrultuda düşünen hükümet, hükümetler arası ve hükümet dışı alanlardan aktörlerle olumlu iletişim, işbirliği ve iş ilişkilerini amaçlamalıdır.

Bu tartışma doğrultusunda aşağıdaki bölümün merkezinde Track II girişimleri ve bunların, krizlerin bazı inatçı siyasi ve ekonomik dinamiklerinin üstesinden gelmek için Track I ve Track I ½ girişimlerini nasıl katalize edecekleri yer alacaktır.

NGO kriz çözümlenme (barış sağlayıcı) sektörü örneğin, yenilenmekte, profesyonelleşmekte ve uzun erekli kriz çözümlenme süreçlerinde etkin olmak için daha fazla kaynaklardan faydalanmaktadır ama, halen Kuzey ağırlıklıdır ve kaynakları, dünyadaki askeri ve silahlı devlet dışı aktörlerle karşılaştırıldığında son derece küçük kalmaktadır. Örgütlü suçun siyasi ve ekonomik dinamiklerine karşı gelmek için sınırlı bir kapasitesi bulunmaktadır. Politikanın kriminalize olması iflas eden devletlere, soyguncu devletlere, kurumsallaşmış yolsuzluğa ve hukuk devleti ilkesinin yaygın bir şekilde terk edilmesine karşı gelmekte kesinlikle zorlanmaktadır.

NGO sektörü ‘kaslarla aracılık’ yapamadığı gibi, sorunlara çözümleri de dayatamaz. Güçlü olduğu alanlar farklıdır. Esnek davranabilmekte ve siyasi olarak buna zorlanması gerekmeden insanların çektiği acıları onlarla paylaşabilmektedir.

Şiddetin dönüşümü ve adil barışın teşviki için kriz bölgelerindeki yerel aktörlerle ortaklıklar kurabilir ve acıları hemen paylaşabilir. Bu arada kriz taraflarıyla tartışma ve diyalog içerisinde aralarındaki

anlaşmazlıkları çözümleyebilme, sorunlarını çözebilme ve insani gereksinimlerini giderebilme yollarını araştıracaktır. Kaynak sağlayanların ve çok taraflı örgütlerin ekonomik kalkınmayla ilgili makro politika kararlarını ve insan güvenliğini sağlamaya yönelik kararlarını yönlendirme amacıyla kendi mikro bilgilerini kullanabilir ve kullanmaktadır.

NGO'nun rolü bazen, katalize etmektir. Kriz tarafları arasında iletişimi sağlar. Başka zamanlar rolü çok daha analize yöneliktir ve süreçler çok daha bilinçli ve reçete yazar gibidir (örneğin karşılıklı sorun çözmeye yönelik atölye çalışmalarında olduğu gibi). Bütün bu etkinliklerde temel amaç ise hep aynıdır. Kriz dönüşüm NGO'larının ve akademisyenlerinin çoğu toplumda bölücü olanlara değil, birleştirici olanlara dayanmak isterler. Çünkü güçlü ve esnek davranabilen toplulukların insanoğlunun varoluşu ve güvenliği için temel ön koşul oluşturduğuna inanırlar.

Daha önce sunulan savlardan anlaşılabilceği gibi, esnek ve hoşgörülü davranabilen topluluklar gerekli, ama kriz dönüşümü ve adil barış için yeterli bir koşul değildir. Topluluklar, dağınık ve parçalanmış özelliklerinden ötürü örgütlü ekonomik ve siyasi iktidarın etkin ya da sürdürülebilir kıstaslarını biriktirmekte zorluk çekmektedirler. Nitekim, ekonomik ve siyasi iktidarın kendisinin dağınık olduğu bu alanlarda yerel örgütlenmeyi biraz desteklemek son derece etkin olabilir.

İnsani alanda çalışan NGO'ların iyi niyetli, diğerkamcı emellerini gerçekleştirebilmeleri için çok daha bilinçli ve belirgin bir şekilde diğer resmi ve resmi olmayan Track'lerle ilişkili, açık ve bağlantılı stratejilerinin olması daha da büyük bir gereksinimdir.

Şiddet unsurlu krizleri göğüslemek ve kriz bölgelerinde adil ve sürdürülebilir barışçıl ilişkilerin kurulabilmesi için etkin yollar bulmaya çalışan herkesin üstesinden gelmesi gereken zorluk, analizleri paylaşmak, bunları bütün ilgili aktörlere aktarmak ve bütün barış sağlayıcı aktörler arasında daha yüksek karşılıklı etkileşim düzeylerini araştırmakta yatmaktadır.

Daha anlıze yönelik ve daha etkin barış sağlayıcı etkinliklerin geliştirilmesi için, kalkınmaya yönelik toplulukla kriz dönüşümünü yapan topluluk arasında radikal ve eleştirel bir diyalog sürecinin oluşturulması muazzam bir önem taşımaktadır. Çünkü ikisi de diğeri olmadan ne istikrarlı ve kalıcı bir barışa ulaşabilecektir, ne de aralarındaki farkları aralarından birinin, kendi çıkarlarını diğerrinin üstüne çıkarmasıyla çözebileceklerdir. Başka kelimelerle söylesek, konu yalnızca kriz dönüşümü çalışmasına kalkınma ya da adalet boyutunun eklenmesi şeklinde ya da kalkınma ve adalet çalışmasına kriz dönüşümü boyutunun eklenmesi değildir. Yapılması gereken, kalkınma ve kriz dönüşüm kuramcılarının bir araya gelerek her iki perspektifin karşılaştırmalı analiz ve süreç açısından güçlü taraflarını ve birbirlerinin kuramsal ve uygulamadaki katkılarını daha da genişletmenin yollarını tespit etmeleridir. Bu şekilde katkılar daha bilgili ve olgun, dolayısıyla sosyal ve siyasi değişim, yapısal istikrar ve istikrarlı bir barış için çalışan bireylere, örgütlere ve hareketlerin yararına olacaktır.

Kriz dönüşümcüleri ve kalkınma uzmanları bir taraftan şiddet unsurlu ilişkilerin dönüşümü için çalışırken diğerr taraftan yapısal şiddeti ve adaletsizliği değiştirmeyi amaçlayan süreçleri katalize etme şeklinde olağanüstü bir görevin üstesinden gelmek istemektedirler. Şiddet unsurlu ilişkileri dönüştürebilmeleri için yurttaşlara ve toplumlara bunun yollarını ve yöntemlerini gösterirken, ekonomik, siyasi ve sosyal kurumların gelişmelerini ve/veya (amaçlarını yerine getiremedikleri açıkça ortadaysa) değişmelerini sağlamak zorundadırlar. Böylece şiddetin gelecekteki olasılığını en aza indirerek bu süreçlerin zamanla gerçekleşmesini güvenceye almak zorundadırlar. Bu da, işin zorluğunu göstermektedir.

Bunu etkin bir şekilde yapabilmeleri için kalkınma ve kriz dönüşüm uzmanları arasında ilk önce, neo-patrimonyalizm gibi bazı olumsuz ekonomik süreçler ya da müşteri anlayışına göre çalışan siyasi ağların (ki bunların çalışmaları belli grupların yararına, diğerrlerinin zararına olmaktadır) nasıl değiştirilebileceğine ve bunlara nasıl meydan okunabileceğine dair daha çok ve sıkı tartışmaların

yürütülmesi gerekmektedir. Bu çarpık ekonomik süreçler sosyal ve siyasi açıdan kötü sonuçlar doğurmaktadırlar. Sonuç itibarıyla hayal kırıklıkları giderek artmakta ve dolayısıyla iktidarda olanları giderek sallanmakta olan güçlerini şiddet yoluyla sağlamlaştırmaya ya da marjinal grupları, şiddet opsiyonunu düşünmeye zorlamaktadır. Kriz dönüşümü etkinliklerinin çoğunda bu konulara yeterince dikkat edilmemektedir.

Bu şekilde tartışma ortamlarını sağlanması için kalkınma uzmanları ve kriz dönüştürücüleri arasında şu anda olduğundan daha yoğun işbirliğine gidilmesi gerekmektedir. Bu noktaları Dünya Bankasına ya da ikili kaynak sağlayıcılara bırakmaktansa, sivil toplumun ileri gelenlerini de muhatap almak çok önemlidir. Çünkü bu, az bulunan ulusal kaynaklar üzerinde kimin söz sahibi olduğuna dikkati çekmek için faydalı olacaktır. Bu konuların ele alınması ve tartışılması için görüşme gündemine nasıl alınacağı, yalnızca şiddeti durdurmayı değil, aynı zamanda adil ve kalıcı bir barış oluşumunu amaçlayan herkes için merkezi ve zor bir sorudur.

Korkuyu azaltmak, güven sağlamak ve güvenilirliği yeniden oluşturmak; bunların hepsi şiddetin kesilmesi için önemli öğeler olmalarına rağmen, yeterli değildirler. Bunun için Track II kriz çözümleme sürecinin çok daha etkin bir şekilde politize olması, ama aynı zamanda farklı politikaların geliştirilmesi gerektirmektedir. Politik sorun çözme yaklaşımının daha uzlaşmacı olmasını gerektirmektedir. Kriz çözümleme çevrelerinin yolsuzluğun baş gösterdiği, yetersiz devlet düzenlerinin dönüşümü için sağlayabileceği belki en büyük katkı bu olabilir. Rekabetçi değil, işbirliğine yönelik, zıtlılaştırıcı değil, şartlara bağlı olmayan yapıcılıkta olan siyasi süreçlere şekil vererek ve bütün herkesin çıkarlarını siyasi sürecin merkezine alarak işe başlanabilir. Bu oldukça ütopyik bir düşünce gibi görülebilir ama, kalkınmaya ana kaynak sağlayanların çoğunun hareket ettiği alanlar da çok önemlidir....

Track I aktörlerinin hepsi (politikacılar, diplomatlar, bölgesel ve küresel örgütlerin temsilcileri ve çok taraflı para kurumları) kaynaklarını, olduğu gibi yönlendirebilecekleri şiddet unsurlu krizleri önleme doğrultusunda yolları bulmak için kullanmak istemektedirler. Bunu, kriz patladıktan sonra onu durdurmaya çalışmaya yeğlemektedirler. Politikaları belirleyenler, şiddet unsurlu krizlere yapılan farklı kalkınma müdahalelerinin olumlu ve olumsuz etkilerini giderek daha yakından incelemektedirler. Bu, daha bağlantılı kriz önleme ve barış sağlama stratejileriyle ve krize duyarlı kalkınma süreçlerini mümkün kılacak yöntemsel araçlar için duyulan taleple el ele yürümektedir (*bknz.* Gaigals & Leonhardt 2001). Krizlerin önlenmesi, siyasi ve kalkınma gündemlerinin kesinlikle ve gerçekten can damarını oluşturmaktadır.

Henüz geliştirilmek üzere geri kalan noktalar, siyasi ilginin artması ve krize duyarlı kalkınma stratejilerinin geniş kitlelere nasıl yayılabileceği ve en önemlisi mikro politik ve mikro program ve proje süreçleri için yapılan çerçeve çalışmalarına nasıl uygulanacağını ele alınmasıdır. Şiddet unsurlu krizlerin her aşamasında doğru programlama gereksinimlerini ve yanıtları neyin oluşturduğuna dair Track I / II / III tartışmaları sürmektedir ve kalkınmayla ilgili dairelerin özel rolleri, sorumlulukları, yük paylaşımı ve temel etkinliklerin eşgüdümlü hareketi kesinlikle tartışılmaktadır. Bu tartışmaların yürütülmesi bile başlı başına olumlu bir göstergedir. Günümüzde varılan ortak görüş, şiddet unsurlu kriz bölgelerinde ikili, bölgesel ve çok taraflı kalkınma planlaması, maddi kaynak sağlama ve uygulama çalışmalarının merkezinde barış, istikrar ve insan güvenliğinin olması gerektiğidir.

Çok taraflı kalkınma girişimleri ekonomik soruları görüşmelerinin merkezine alırken, (istikrar programları ve şartlı yardımlarla) bu konular, kriz çözümleyici sivil toplum girişimlerinin bir çoğunda bulunmamaktadırlar. Track I aktörleri, siyasi soruları yöneltmek için uygun yolları ve yöntemleri bulmakta (Track II ve özel sektör aktörlerinden)daha büyük zorluklarla karşılaşmaktadırlar.

Başka ülkelerin iç işlerine karışmama ilkesi, resmi düzeyde görüşmeleri yürütenleri bir çok zaman egemen tarafların, denetimlerindeki toprak sahasında fiilen ya da hukuken egemenliklerini sağlayabilecek güce sahip olup olmadıklarına dair bir çok kaygılarının üstünü kapalı tutmak zorunda

biraktırmaktadır. Devleti zorlayan insan güvenliği, yolsuzluk ve yönetim eksikliği üzerine duydukları kaygıları kesinlikle dile getiremeyeceklerdir. Ancak diplomatik temsilcilikleri üzerinden ulusal yönetim kadrolarının krize teşvik mi ettiklerini, yoksa durdurmaya mı (ve bağlantılı olarak uygun yanıtlar bulmaya mı) çalıştıklarını dolaylı olarak öğrenebilirler. Aynı şekilde BM Siyasi İlişkiler Dairesi (UNDPA)ya da kaygılarının hürmaniter alanda olanları için Eşgüdümlü Hürmaniter Yardım Dairesi (Office for Coordination of Humanitarian Assistance (OCHA))'nden faydalanabilir. Bu kurumlar, eğer durumun ciddiyeti bunu gerektiriyorsa Dünya Bankası ve IMF'den yolsuzluk ve yasadışı ticaret konularında yeni şartların koşulmasını düşünmelerini talep edebilirler. Bu stratejide yaşanan sorun, Dünya Bankası ve IMF'nin yatay ya da dikey eşitlikten ziyade etkinlikle ilgilenmesinden ibarettir. Eğer Nafziger ve diğerlerinin savundukları gibi bu etkenler şiddet unsurlu kriz bölgelerinin ana kaynakları iseler, o zaman bunları gündeme koymak diğer aktörlere düşmektedir.

Uluslararası politikanın gerçekleri, devlet aktörlerinin bu bölgelerde tek taraflı girişimlerde bulunmalarını zor kılmaktadır. Aynı doğrultuda düşünen ülkelerle daha geniş çapta bir koalisyona giderek toplu siyasi irade oluşturmanın maliyeti ise çoğu zaman fazla yüksek olmaktadır. Bu, sorulması gereken soruların sorulmaması ve yapılması gereken eylemlerin yapılmaması anlamına gelmektedir. Bu durum, oluşmakta olan bir krizin ilk işaretleri aşamasında kesinlikle bu şekilde aksetmektedir. Uluslararası topluluk da henüz, krizin acil aşamasında tepki göstermenin etkin yollarını bulabilmiş değildir. Topluluk, gözleme konusunda oldukça iyi olmasına rağmen tepki verme konusunda zayıf kalmaktadır. Kriz sonrası aşamalarda harekete geçme açısından ise, özellikle barış sağlama, sivil politikalar üretme, bağımsız yargı, silahsızlanma ve seferberlik durumunun kalkması konularında biraz daha başarılı olmaktadır. Ama bu konularda bile farklı siyasi düzenlemelerde kimin neyi ne zaman, neden ve nasıl alacağı soruları, yerel güçlerin kararına bırakılmaktadır.

Bu alan, iş çevrelerinin genelde istikrarsız değil, istikrarlı; yolsuzluk kurbanı değil, yolsuzluktan arınmış ve edilgen ve doyumsuz bir düzende değil de kamu gönencini gözeten etkin devlet düzenlerinin hakim olduğu bölgelerde yatırımda bulunmayı yeğlediklerinden hareket ettiğimizde, özel sektörün önemli katkılarda bulunabileceği bir alan olabilir. Hükümetlerin zor siyasi soruları gündeme koyamamaları durumunda özel sektörün ve yerel ve uluslararası NGO aktörlerinin bu noktaları topluluk ve sivil toplum düzeyinde sorgulayabilme yollarını denemeleri ve bulabilmeleri için Track I desteğini almaları elbette önemli görülmektedir. Savaşla boğuşan ülkelerde; kaynak sağlayanların ve devletin özgür ve cesur NGO'lara destek vereceklerine dair sinyal vermeleri, devlet egemenliği sınırlarının dar yorumuna rağmen müdahalede bulunabilmenin önemli bir yoludur.

Bu savaşla boğuşan toplumların en büyük sorunu, yetersiz, ya da iflas eden devletlerin, tanımlama itibariyle dış müdahalecilerin cesur eylemlerini yanıtlayabilecek ne yetkin ve etkin siyasi liderlerinin ne de etkin sivil toplum aktörlerinin bulunmasıdır. Birleşmiş Milletler bünyesindeki uluslararası topluluk, bu toplumların yeniden canlanabilmelerini mümkün kılmak yolunda bunları himayesi altına alamamakta ve almak da istememektedir. Bu şekilde, bu çevrelerdeki siyasi liderler ve topluluk liderleri 'krizleri dondurmak' istemekte ve normalinde azalan doğal ve siyasi kaynakların kiralınması, devredilmesi ve sömürülmesinden mümkün olduğu kadar büyük ekonomik ve sosyal yararlar sağlamaya çalışmaktadırlar. Bu, kriz çözümleyicilerinin etkin, demokratik ve yolsuzluğa alet olmayan yönetim tartışmalarını katalize edebilme yollarına ve bu süreçlerin sürdürülebilirliğini sağlayacak ekonomik sistemlere karşı çok daha duyarlı olmaları gerektiği anlamına gelmektedir. Bu, etkin kriz dönüşümü ve adil barışın öncelikli noktasıdır.

Bu konuya değinmeden ve bütün anahtar grupların siyasi ve ekonomik anlamda süreç içine alınması gerektiğinin ne anlama geldiği irdelenmeden, ki ancak bu şekilde yatay eşitsizlik önemli derecede azalabilecektir, istikrarlı ve adil bir barış olasılığı çok uzakta görünmektedir. Nafziger v.d. şöyle demektedirler:

Önlem alıcı politikaların krize yatkın her ülkede uygulanması gerekmektedir. Buna, keskin yatay eşitsizlikler gösteren, gelir ortalaması düşük olan, küçülme gösteren ve geçtiğimiz yüzyılın son 30 yılı boyunca ciddi krizler yaşayan ülkelerin hepsi dahildir. Önlem alıcı eylemlerin, devletin parçalanmaya başladığı ve toplumu meşru bir şekilde yönetemediği ülkeleri de göz önünde bulundurmaları gerekmektedir. (Nafziger et al. 2000, 2;20)

Gelecek için gündem böylece, gayet açık bir şekilde belirlenmiş bulunmaktadır. Bütün kriz çözümleyicilerinin krizlerin siyasi ekonomisine çok daha duyarlı olmaları için acil gereksinim bulunmaktadır. Kalkınma alanında ise kalkınmanın krize duyarlılıkla ne kadar bağlantılı olduğunun bilincine varma açısından daha da acil gereksinim bulunmaktadır. Bunun için yeni bakış açılarının, eski sorunlar üzerine yeni düşünme tarzlarının geliştirilmesi ve savaşla boğuşan toplumlarda kaynak sağlayanlarla alıcılar arasında gerçek anlamda güç veren ve özgürleştirici ortaklıkların tasarımı için yeni süreçler gerektirecektir. Gerek kalkınma, gerek kriz çözümü çevrelerinin bu gereksinimin bilincine varmış olmaları, iyimser bir göstergedir. Çok yakın bir gelecekte savaşla boğuşan ülkelerde farklı müdahale süreçlerinin tasarımında her iki kuramsal görüş açısının bütünleşeceğine dair haklı bir beklenti bulunmaktadır.

IV. Çıkarılan Dersler

IA ve diğerlerinin bu yeni görüş açılarının geliştirilmesinde çıkardıkları bazı dersler şunlardır:

Bir: ***Her krizin özelliğini ve görece eşsizliğini benimsemek çok önemlidir.*** Evrensel olan bazı belirleyiciler de vardır; özellikle nedenlerle ilgili. Yatay eşitsizlik ve soyguncu devletler gibi. Ama bunlar, çözümlerle ilgili olan özellikler kadar önemli değildirler. Kriz çözümleyicilerinin yapabilecekleri en önemli iş, yalnızca kriz nedenlerinin değil, kriz taraflarının ve çözüme engellerin de uygun analizi olmalıdır. Krizin mümkün olan en iyi analizini mümkün olduğu kadar çok açıdan yapmalıdırlar. İçerden, dışardan, tabandan, ortasından ve en üstten; sosyo-ekonomik ve siyasi açıdan. Bu, analizimizin radikal şekilde konu bütünlüğüne yönelik olması anlamına gelmektedir. Bu olmadan yapılacak her türlü girişim görece yüzeysel olacaktır. İA'dan Ed Garcia ısrarla, "Konu bütünlüğünde ele alınmayan metin, ön metindir!" demektedir. Krizleri iyi bir şekilde ve konu bütünlüğünde ele almak için ilkelerin belirlendiği bir çerçeve çalışması gerekmektedir (Code of Conduct), ki kriz tarafları kriz çözümleyicilerinin hareket noktalarını ve amaçlarının niteliğini değerlendirebilsinler. Aynı zamanda, müdahalede bulunanlar ilk önce öğrenen konumunda olmalıdırlar ve öğrenmeyi hiç bırakmamalıdırlar. Ancak bu şekilde karşıtlara konuları anlamalarında, faydalı olmayan tavırları değiştirmelerinde ve olumsuz davranış ve yapıları yönlendirmede yardımcı olabilirler.

İki: ***Farklı disiplinlerden faydalanarak ve farklı seviyelerden hareket ederek kriz analizinde bulunmak (multi disciplinary and multi-leveled analysis) can alıcı bir noktadır.*** Sivil toplum örgütlerinden yana ve devlet düzenine karşı tutum moda olmasına rağmen gerçek odur ki, devlet düzeni barış sağlayıcı sürecin vazgeçilmez bir parçasıdır ve kendi bünyelerinde analiz edilmeleri ve kapsam içine alınmalıdırlar. Tek başına devlet sistemleri barışı aktaramazlar; tek başına sivil toplum örgütleri barışı aktaramazlar. Her iki alanın girift krizlerin çözümüne bulunabilecekleri katkıları benimsememiz gerekmektedir.

Üç: ***Farklı siyasi konu bütünleri içersindeki ve arasındaki bağlantıları anlamamız can alıcı bir noktadır.*** Aynı zamanda devlet, sivil toplum, formel ve formel olmayan ekonomik çevreler, suç işleyen, suç işlemeyen gruplar, paramiliter gruplar, polis ve askeri öğeler arasındaki ağ şeklindeki ilişkileri de kavramamız gerekmektedir. Özellikle etkinliğin mikro ve makro seviyedeki ilişkileri ve bunların birbirleriyle nasıl bağlantılı olduğu üzerine biraz bir şeyler anlamak gerekmektedir. Örneğin mikro ve

temel etkinlik seviyesiyle hiçbir bağlantısı olmayan makro ve elit düzeyde bir anlaşmaya varılmasının hiçbir anlamı yoktur.

Dört: **Savaş ve şiddetin daha ısrarlı siyasi ekonomik analizini yapmamız can alıcı bir noktadır.** Özellikle savaşa girenleri buna sevkeden özendirici sistemler ya da motivasyonlar üzerine ve savaştan mağdur olanların bu durumun üstesinden gelme yöntemleri üzerine çok daha fazla bilgi edinmemiz gerekmektedir. Bunların ne olduğunu, savaştan kimlerin kazandığını, kimlerin kaybettiğini bilmiyorsak, siyasi bir anlaşmaya belki varabiliriz ama hiçbir zaman kalıcı ve istikrarlı bir barışı kazanmış olamayız. Bu tespit özellikle, istikrarsızlığın getirdiği ekonomik açıdan özendirici nedenler istikrar ortamındakilerden daha büyükse, bir o kadar daha doğrudur. Örneğin Liberya'da Charles Taylor'un, RUF' u destekleyerek Siera Leone'deki elmas ticaretinden Milyonlar kazanabildiğini göz önünde bulundurursak, kendisini bundan vazgeçirtecek ne tür bir özendirici paket olabilir? BM Güvenlik Konseyi'nin Liberya'ya uyguladığı yaptırımlar devlet harcamalarını ne derecede etkilemeye başladığında Devlet Başkanı Taylor siyasi ve askeri tutumunu değiştirecektir?

Beş: **Kriz dinamiklerine, değişmeyen kriz etkenlerinden daha fazla dikkat edilmesi önemli bir noktadır.** Krizlerin zaman içerisinde, örnekleri ve eğilimleri tespit edilerek, koalisyonlar değiştirerek takip edilmesi gerekmektedir. Kriz dinamiklerini takip etmek, taraflar için de yardımcı olur. Çünkü krizin içinde olanlar, eylemlerin tırmandırıcı ya da geriye doğru bir spirale katkıda bulunduğunun ancak çok az bilincindedirler ve bazen kendilerine farklı barışma jestlerinin krizi nasıl olumlu etkilediğinin gösterilmesinden mutlu kalırlar.

Altı: Krize verilen yanıtlar açısından **farklı aktörlerin rollerini ve sorumluluklarını benimsemek önemlidir.** Kimin hangi konuda uzmanlaşacağı ve ne şekilde çalışma kapsamına alınacağını belirlenmesi gerekmektedir. Bu alanda kesin bir iş paylaşımı olmazsa olumlu deneyimler kazanılamayacaktır. En azından birbirini tamamlayıcı çalışmaların seviyesinin yükseltilmesi gerekmektedir. En iyi durumda ise, farklı etkinlikleri kendimizden alıp o alanda daha uzmanlaşmış olan başka gruplara sevketmenin ne zaman daha iyi olacağını bilmek can alıcı bir noktadır. Alan çalışmalarında yüksek eşgüdüm seviyesine ulaşmak zor olabilmekle beraber bizim en azından ne zaman rekabetten kaçınmamız gerektiğini bilmemiz ve çalışmalar için motivasyon sağlamamız gerekmektedir.

Yedi: **Barış sağlama ve kriz çözümü adalet ve demokrasileşme konularından ayrı olarak ele alınmamalıdır.** Barış sağlama olarak bilinen bir etkinlik yaratılıyor ve bunun uygulama zorunluluğu birimine merkezi önem verilmiyorsa barış sağlama depolitize olur ve payını kaybeder. Bu nedenden ötürü, yalnızca sivil topluma dayalı çalışmaları biraz kuşkuyla ele almak gerekmektedir. Çünkü sivil toplum barışı tek başına sağlayamaz. Aynı şekilde devletler, siyasi sistemler ve elit kadrolar da barışı tek başına sağlayamazlar. Bundan ötürü devlet sistemlerinin, sivil toplum örgütlerinin şiddete dayalı tutumları, davranışları ve durumları değiştirme açısından oynadıkları rolün değerini bilmelerini sağlamak gerekmektedir.

Sekiz: İA'nın son yıllarda çıkardığı en önemli derslerden biri, **başka insanların sorunlarını dış örgütlerin çözemediğidir.** Eğer çözebildiklerini iddia ediyorsa, yanılıya düşmektedirler. Dış örgütlerin yapabilecekleri ancak, güvenli bir alan ya da yerel kriz taraflarının kriz kaynaklarını sorgulayarak kendileri için bir çözüm bulabilmeleri için kullanacakları bir alan sunmak olacaktır. Kriz dönüşümü çalışmasının en önemli ilkesi, kriz taraflarının kendi sorunlarını kendilerinin çözmesidir. Bu yerel ortamın elit temsilcileri de tek başına çözüm getiremezler. Seçim bölgelerini de işe katmaları gerekmektedir ve bunun gerektirdiği ön danışma ve tartışmalar diğer görüşme taraflarının çoğunun yaptıklarından çok daha fazladır. Örneğin Richard Holbrooke, Dayton'da kafaları birbirine vurarak, elinden gelen her şeyi yaparak Bosna için etnik temizliğe son veren bir barış anlaşmasını başardı. Ama bu anlaşma Balkanlar'daki krizin ardında yatan kaynakları çözemedi. Sivil toplum seviyesindeki

düşmanlıkları ortadan kaldırmadı. Şiddetin altında yatan kaynakları hedef almadı ve en önemlisi, Balkanlar'daki halen yüzeye çıkan tarihi acıları ele almadı.

Dokuz: Dış tarafların (NGO'lar, İGO'lar ya da ikili tarafların) krize buldukları katkının **orantılı olma gereksinimi** bulunmaktadır. Barışçıl kriz önleme ve dönüşümüne harcanan zaman halen çok azdır. Farklı yerlerde neyin yapıldığını değerlendirmek sınırlı kaynaklardan ötürü önemlidir. Yine de daha iyi bir kaynak yönetimiyle daha fazlasının yapılabileceği ortadadır: Bu da üzerine eğilimesi gereken bir alandır. Barış sağlama ve kriz çözümlenmenin yardım bağımlılığı aracı haline gelmemelerine dikkat etmek önem taşımaktadır. Kalkınma yardımı 1970'lerde ve 80'lerde böyle bir yardım bağımlılığı aracı olmuştur.

On: Yukarıda söylenenlerin çoğu **bireyler ve örgütlerin nasıl güçlendirici ve özgürlükçü ortaklıklar kurabilecekleri** ikilemini yansıtmaktadır. Bu yapması zor, ama barış sağlanması için can alıcı bir noktadır. Etkin müdahaleciler kimlerdir? Dış müdahaleciler güven kurmak, kültürel duyarlılık yaratmak, güvenilirliği güçlendirmek ve özerkliği teşvik için nasıl çalışıyorlar? Bu müdahaleciler yerel ortaklarına zor soruları sormaları ve sorunlu yapıları dönüştürebilmeleri yolunda nasıl eşlik ediyorlar?

Onbir: Yaptığımız herşeyin **sürdürülebilirliği** hedef alması çok önemlidir. Bütün çalışmalarımız süreç çalışmasıdır ve bunun etkileri de ancak zamanla görülür. Bu, kriz öncesi, kriz esnasında ve kriz sonrası diye adlandırabileceğimiz uzun bir zaman zarfında kriz taraflarının yanında olmamız anlamına gelmektedir. Geleceğe şiddet tehlikesi olmadan umutla bakmamıza neden olan, sürekli bir barış değil, görüşülen anlaşmalar ya da varılan mutabakatlar dizisidir.

Oniki: En son olarak da **bütün bu çalışmaların bir şekilde sosyal ve siyasi değişim kuramına oturtulması gerekmektedir**. Bizim istediğimiz bir gelecek nasıl olmalıdır? Bizim buna ait vizyonumuz nedir? Kriz taraflarının vizyonu nedir? Görüşlerimiz nerde kesişiyor? Bizim kabullenmekte zorlandığımız ama başkaları için gayet anlamlı olabilecek vizyonlara karşı ne kadar duyarlıyız? Kendi vizyonlarımızı başkalarının gerçekleştirilebilmesi için bırakabiliyor ve bu süreçte kendimiz için daha derin anlamlar görebiliyor muyuz.